

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАХОДИ ПОЛІПШЕННЯ

INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE: PROBLEMS OF DEVELOPMENT AND ACTIONS TO IMPROVE

Стаття присвячена дослідженню інвестиційного клімату в Україні, аналізу проблем його формування та розробці заходів його поліпшення. В роботі визначено, основні причини погіршення інвестиційного клімату в Україні, виявлено чинники, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні. Інформаційною базою для оцінки інвестиційного клімату в даній статті є статистична інформація.

Також, авторами виявлено ряд факторів, що можуть позитивно вплинути на формування інвестиційного клімату, надано рекомендації щодо поліпшення державної політики в сфері інвестування, а також проаналізовано низку статистичних даних, які дають змогу об'єктивно оцінити інвестиційний клімат нашої країни. Результатом дослідження є систематизація і узагальнення основних шляхів покращення інвестиційного клімату. У висновках наведено основні проблеми формування інвестиційного клімату в Україні та надано шляхи його поліпшення.

Статья посвящена исследованию инвестиционного климата в Украине, анализу проблем его формирования и разработке мер его улучшения. В работе определено, основные причины ухудшения инвестиционного климата в Украине, выявлены факторы, обеспечивающие ликвидацию или снижение рисков для инвесторов в Украине. Информационной базой для оценки инвестиционного климата в данной статье является статистическая информация.

Также авторами выявлен ряд факторов, которые могут положительно повлиять на формирование инвестиционного климата, даны рекомендации по улучшению государственной политики в сфере инвестирования, а также проанализировано ряд статистических данных, которые позволяют объективно оценить инвестиционный климат нашей страны. Результатом исследования является систематизация и обобщение основных путей улучшения инвестиционного климата. В заключении приведены основные проблемы формирования инвестиционного климата в Украине и предоставлены пути его улучшения.

To research the investment climate in Ukraine, the analysis of problems of its formation and development of measures to improve it. This paper defines the basic causes of the deterioration of the investment climate in Ukraine, identified factors that zabezpechuyut podolannya or znyzhennya risks for investors in Ukraine. Information base to assess the investment climate in this article is statistical information.

Also, the authors identified a number of factors that can contribute to shaping the investment climate, and recommendations for improving public policy in the field of investment, and analyzed a number of statistics that allow objective assessment of the investment climate in our country. The result of the study is to systematize and summarize the main ways of improving the investment climate. The findings are the main problems of the formation of the investment climate in Ukraine and provided ways to improve it.

Ключові слова: інвестиційний клімат, прями іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, конкурентоспроможність.

Вступ. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні перед підприємствами постає широкий спектр проблем, вирішення яких потребує значних капіталовкладень. До таких проблем зокрема належать: оновлення основних засобів, впровадження нових технологій (зокрема ресурсозберігаючих), виробництво конкурентоспроможної продукції тощо. За умови постійного дефіциту коштів для більшості вітчизняних підприємств головним джерелом їх фінансування можуть стати інвестиції, не залежно від того хто виступає інвестором. Крім цього, в суспільстві назріло розуміння того, що без докорінних змін практики здійснення інвестування та механізмів реалізації декларованих в національному законодавстві норм поліпшення інвестиційного клімату, Україна буде позбавлена гідних перспектив у міжнародному поділі праці. Подальше залучення ефективних прямих іноземних інвестицій в економіку України залежатиме від оперативності усунення невиправданих витрат, ризиків і бар'єрів для конкуренції, які можуть стримувати інвесторів у здійсненні інвестицій. Таким чином, актуальність обраної теми полягає в тому, що аналіз інвестиційного клімату та надання практичних рекомендацій по його поліпшенню, дуже важливі для забезпечення функціонування національної економіки, оскільки без різного роду капіталовкладень подальший розвиток України неможливий.

Інвестиційний клімат в Україні цікавить вже багато років значне коло вчених, зокрема: О. Варяниченко, В. Грідасов, М. Жук, О. Ісаєва, С.Кривченко, С. Мочерний, Н. Навроцька, І. Павленко, І. Сазонець, А.Сухорукова, В. Федорова та інші. Але дана тема залишається недостатньо вивченою і потребує подальшого дослідження, адже інвестиційний клімат в Україні досі не сприятливий.

Постановка завдання. Метою статті є надання практичних рекомендацій з поліпшення інвестиційного клімату в Україні на основі дослідження суті поняття «інвестиційний клімат», аналізу сучасних тенденцій та проблем в сфері інвестування.

Методологія. У процесі дослідження інвестиційного клімату використовувався абстрактно-логічний метод - при дослідженні поняття інвестиційного клімату, основних чинників, що впливають на його розвиток та формулювання висновків, статистичний та системний аналіз – при дослідженні сучасних тенденцій розвитку інвестиційного середовища в Україні.

Результати дослідження. Інвестиційний клімат — це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають привабливість її для іноземного інвестора [3].

Причинами погіршення інвестиційного клімату в Україні є: по-перше, заполітизованість економіки; по-друге, негативні наслідки приватизації, до

яких призвело викривлення та заміна такої основної мети приватизації, як сприяння розвитку виробництва та отримання прибутку в короткий термін.

До чинників, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, належать [3]:

- 1) рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій;
- 2) правове поле держави (законодавча база);
- 3) політична воля усіх гілок влади;
- 4) стан фінансово-кредитної системи;
- 5) статус іноземного інвестора;
- 6) інвестиційна активність населення.

За сучасних тенденцій розвитку господарських процесів в Україні важливе значення має державна підтримка реалізації інвестиційних проектів розвитку виробництва в пріоритетних галузях, а також впровадження ефективних економічних регуляторів покращення інвестиційної активності в середині країни.

Провідну роль у формуванні сприятливого інвестиційного клімату в Україні можуть відігравати сфери, які, на жаль, на сьогоднішній день розвинуті не в повній мірі (фондовий ринок, залучення іноземного капіталу, інвестиційна активність населення, структурно-інноваційна перебудова економіки та інші), саме тому однією з провідних сфер в інвестиційній діяльності залишається фінансово-кредитна система.

Тобто, стратегічно важливим питанням для України є забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, від реалізації якого залежать динаміка соціально-економічного розвитку, ефективність залучення нашої країни в світовий поділ праці, можливості модернізації та техніко-технологічного оновлення на цій основі національної економіки.

Проблемі покращення інвестиційного клімату на державному рівні увага приділяється ще з 1991 року. На сьогодні в Україні вже створено правове поле для здійснення інвестиційної діяльності. Зокрема, ця сфера діяльності регулюється низкою Законів України ("Про інвестиційну діяльність", "Про режим іноземного інвестування" тощо), понад 10 Указами Президента, а також Постановами та Розпорядженнями КМУ [1].

Згідно цих нормативно-правових актів, в Україні передбачено рівні права і гарантії захисту інвестицій для всіх суб'єктів інвестиційної діяльності [1, 2]. Водночас на захист іноземних інвестицій та формування рамкових умов для міжнародної інвестиційної діяльності додатково спрямовано ратифікацію Вашингтонської Конвенції про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами та іноземними особами та угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій, які підписані з 70 країнами світу [2].

Ключовими характерними особливостями, які стримують поліпшення інвестиційного клімату, є [4]:

1. Відсутність в Україні сталої стратегії та відповідного національного плану дій.
2. Обмеженість потенціалу залучення прямих іноземних інвестицій в Україну через приватизацію державних підприємств.

3. Переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи.

4. Недієздатність механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також низький рівень захисту інвесторів.

5. Низький рівень ефективності законодавства з питань корпоративного управління, що обумовлює виникнення конфліктів та протистоянь із залученням силових органів, блокування діяльності підприємств, нагнітання соціальної напруженості.

6. Негативний міжнародний імідж України, який склався внаслідок відсутності масових «успішних» інвестиційних історій, які б могли слугувати засобом реклами національного інвестиційного клімату; низький рівень підготовки суб'єктів національної економіки до формування інвестиційних пропозицій; значні диспропорції регіонального та галузевого розвитку, що обумовлюють концентрацію інвестицій у вузьких сегментах ринків та територій; застарілість інфраструктури тощо.

Виходячи з вищезазначеного, необхідними завданнями державної політики є перегляд існуючої системи формування та підтримання інвестиційного клімату України, ґрунтовне дослідження пріоритетів розвитку національної економіки, а також аналіз чинників, які обумовлюють неефективність нормативно-правових актів, що приймаються з метою підтримання сприятливого інвестиційного клімату України.

Отже, беручи до уваги необхідність покращення інвестиційного клімату в Україні, основним вектором розвитку на короткострокову перспективу є підготовка необхідної нормативної та законодавчої бази, яка потрібна для підвищення ефективності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й формування засад збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для цього необхідно здійснити певний перелік заходів з послідовної деполітизації економіки, формування єдиних стратегічних цілей та впровадження послідовних економічних реформ, що будуть стабільними не залежно від того яка з політичних сил буде при владі, забезпечення захисту ринкових прав і свобод інвестора. Для реалізації даних завдань доцільно буде [4]:

1. Підготувати план дій щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку, залучити до його розробки та обговорення широке коло експертів, науковців, представників органів державної влади та бізнесу.

2. Розробити регіональні плани підвищення інвестиційної привабливості областей з урахуванням особливостей їх поточних рейтингів інвестиційної привабливості, забезпечити державний моніторинг їх виконання як одного з критеріїв успішності діяльності місцевих державних адміністрацій.

3. Поширити серед бізнесменів реалізацію обласними державними адміністраціями навчальних програм підготовки інвестиційних пропозицій, складання інвестиційних бізнес-планів, юридичного супроводу інвестиційних проектів, управління інвестиційними проектами. Передбачити

механізми надання державою послуг щодо підвищення кваліфікації та атестації фахівців у сфері інвестиційної діяльності.

4. Суттєво розширити спектр заходів конкурентної політики, зокрема щодо запобігання антиконкурентним діям національних та іноземних інвесторів на українському ринку, удосконалити методики та критерії виявлення проявів недобросовісної конкуренції з урахуванням реалій сучасної української економіки.

5. Підготувати перелік заходів щодо посилення відповідальності представників органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування за вчинення корупційних та інших дискримінаційних дій щодо інвесторів.

6. Поширити практику укладання прозорих угод між інвесторами та владою щодо взаємних зобов'язань у сфері конкурентної поведінки бізнесу та конкурентної політики держави на певних ринках на визначений середньо- і довгостроковий період часу.

7. Сформувати на основі ряду міністерств, а також галузевих об'єднань підприємців довгострокову програму державного та змішаного інвестування в розвиток телекомунікаційної, транспортної та енергетичної інфраструктури.

Що до сучасної ситуації, то за даними Державної статистичної служби, у січні-березні 2012 року в економіку України іноземні інвестори вклали 885,1 млн. дол. США прямих інвестицій [5].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в Україну, на 1 квітня 2012 року становив 50 млрд. 793,5 млн. дол. США, що на 1,7% більше у порівнянні з обсягами інвестицій на початок 2012 року і з розрахунку на одного українця становить 1115,7 дол. США [5].

Інвестиції надходили зі 130 країн світу [5]. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більш ніж 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 13,66 млрд. дол. США, Німеччина – 7,47 млрд. дол., Нідерланди – 4,91 млрд. дол., Російська Федерація – 3,66 млрд. дол., Австрія – 3,45 млрд. дол., Великобританія – 2,3 млрд. дол., Франція – 2,28 млрд. дол., Швеція – 1,76 млрд. дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1,65 млрд. дол. і США – 1,04 млрд. дол. [5].

На сьогоднішній день в Україні створене правове поле для інвестування, тобто законодавство України передбачає необхідні гарантії діяльності для інвесторів, однак перешкоду представляє недостатньо розвинений механізм реалізації даних прав та в деяких моментах неоднозначне трактування законодавчих норм.

За результатами досліджень законодавчої бази України з питань інвестування до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто їм надаються рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Поряд з цим іноземні інвестиції в Україні не підлягають подальшій націоналізації. Згідно з законодавством, у випадку припинення інвестиційної діяльності іноземному інвестору гарантується повернення його інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування

без сплати мита, а також доходів від інвестицій у грошовій або товарній формі [1, 2]. Держава також гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків і інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій. Для сприяння іноземним інвесторам у питаннях взаємодії з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування утворено Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.

Висновки. *Теоретичне та практичне значення результатів дослідження* полягає у наданні рекомендацій з поліпшення інвестиційного клімату в Україні на основі дослідження суті поняття «інвестиційний клімат», аналізу сучасних тенденцій та проблем в сфері інвестування.

Наукова новизна полягає у тому, що, авторами було здійснено спробу виявити найбільш суттєві проблеми інвестування в Україні та розробити заходи з поліпшення не лише інвестиційного клімату, але й державної політики в сфері інвестування. Адже за ситуації, коли приплив інвестицій в вітчизняну економіку постійно зменшується, а країна, в свою чергу, за роки незалежності не змогла здобути позитивний імідж серед іноземних інвесторів, більшість проблем залежить від прогалин саме в законодавчій базі та державній політиці.

Таким чином, для правильного розуміння інвестиційного клімату в Україні необхідно брати до уваги такі проблеми його формування:

- відсутність стратегії та плану дій, обов'язкових для виконання;
- обмежений потенціал залучення іноземних інвестицій;
- переобтяженість податковими платежами;
- недостатнє забезпечення ринковими правами і свободами інвесторів;
- блокування діяльності підприємств через низький рівень ефективності законодавства (носить декларативний характер);
- негативний міжнародний імідж України.

Поряд з цим, найбільш ефективними будуть наступні заходи покращення інвестиційного клімату:

- дотримання вже існуючих законів;
- підготовка плану дій для залучення інвестицій;
- створення адаптованої до умов реальності нормативної бази, але такої, щоб закони не суперечили один одному;
- визначення найбільш привабливих для інвестування галузей і створення в них сприятливого клімату;
- співпраця з представниками бізнес-кіл.

Отже, проведене вище дослідження слугує підтвердженням того, що інвестиційний клімат в Україні потребує суттєвого вдосконалення, що в свою чергу вимагає виконання ряду зазначених вище дій.

Література:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради України. Документ №1560-ХІІ від 18.09.1991 р. Редакцій від 06.12.2012р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про режим іноземного інвестування: Закон України. Відомості Верховної Ради України. Документ №2198-ХІІ від 13.03.1992 р. Редакцій від 16.12.2012р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Сазонець І.Л. Інвестування: підручник/ І.Л. Сазонець, В.А.Федорова- К. : Центр учбової літератури, 2011, 312 с.
4. Інвестування української економіки: монографія / А.І. Сухоруков. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – 440с.
5. Державна служба статистики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.